ROSENBERG, VON H. - SUMATRASCHE NEUSHOORN-
VOGELS, 1857

A-R[osenberg]
1857

J. Reinhardt
1862.

A-R

0

A-R

B I J D R A G E
TOT DE KENNIS DER
SUMATRASCHE NEUSHOORNVOGELS,
DOOR
H. V O N R O S E N B E R G.
(Met afbeeldingen).

In de Verhandelingen over de Natuurlijke geschiedenis der Nederlandsche Overzeesche bezittingen (Zoölogie, ornithologisch gedeelte), geven op pag. 21 vs. de verdienstelijke natuuronderzoekers de heeren H. Schlegel en S. Müller een overzicht der neushoorn- of jaarvogels (Buceros) van dezen archipel. Daarin worden de volgende negen soorten opgenoemd als op Sumatra te huis behoorende: te weten:

1 Buceros rhinoceros L.	6 Buceros malayanus Raffl.
2 " bicornis L.	7 " comatus Raffl.
3 " monoceros Sh.	8 " corrugatus Temm. en
4 " malabaricus L. Gm.	9 " galeatus L. Gm.
5 " galeritus Temm.	

Dit groote aantal van aldaar levende soorten moet met eene tiende soort vermeerderd worden en wel met Buceros plicatus Lath., die tot heden alleen bekend was als op Java te leven. Gedurende een langjarig verblijf op Sumatra's Westkust zag ik toch verscheidene tot deze soort behoorende exemplaren, waarvan ik drie zelf bezat. Allen waren mannetjes (kenbaar aan den citroengelen keelzak) en gevangen in de Tappanolische, met oorspronkelijk woud bedekte, zeer bergachtige bovenlanden en in de zware bergbosschen noordwaarts van Padang nabij de maleische kampong Kassan. De toen door mij ontworpen beschrijving, alsmede de teekening van den kop, komen naauwkeurig overeen en met des heeren Müller's beschrijving van

2

den Javaschen vogel en met de voorwerpen, die ik later aldaar zelf zag. Derhalve durf ik dan ook gerustelijk de exemplaren van Sumatra verklaren als te behooren tot *Buceros plicatus*, en van de drie soorten van dit geslacht, welke Java voedt, was er dus niet een enkele, aan dit eiland uitsluitend eigen. *Buceros plicatus* is alzoo over een lengte-uitgestrektheid van circa achttien graden ($\approx$ 270 geogr. mijlen.) verbreid. De Maleijer noemt hem „anggang-boekiet” („anggang” is de kollektieve naam voor rhinocerosvogel (*); „boekiet” beteekent berg) en de vogel behoort op Sumatra tot de meer zeldzame soorten van zijn geslacht, terwijl hij op Java juist onder de meest verbreide kan gerangschikt worden. Even als op laatstgenoemd eiland vindt men hem ook op Sumatra meest paarsgewijze in de eenzame bergwouden, soms ook langs den kant der daarin verscholen liggende ladangs, steeds de kruinen der hoogste boomen tot zitplaats kiezende. Om die reden en wegens zijne schuwheid is de vogel niet gemakkelijk onder schot te krijgen; een ruw, luid door het stille bosch klinkend, „korrkak” herhaalde keeren uitstootende, vliegt hij, alvorens de jager genoegzaam genaderd is, reeds op, in eene tegenovergestelde rigting heen spoedende, onder het aan dit vogelgeslacht eigene door den wickslag voortgebrachte gesuis.

Wat *Buceros corrugatus* aangaat, verkreeg ik insgelijks gedurende mijn verblijf te Padang twee schoone levende mannelijke exemplaren afkomstig uit de aan zeldzame dieren zoo rijke noord- en oostwaarts van deze plaats liggende bergbosschen. Daar mijne voorwerpen eenigzins verschillen met de beschrijving dezer soort van de heeren Schlegel en Müller, zal ik de mijne, naar het leven ontworpen, hier mededeelen.

Bek goudgeel, naar voren wit; hoorn en achterste gedeelte van den bovenbek purper, in 't scharlaken; achterhelft van den onderbek met eene lichtbruine, iets boven het overige gedeelte des snavels verhevene plaat bedekt, voorzien van een vijftal schuins naar voren loopende

(*) Wegens eene zeer oppervlakkige gelijkenis op zekeren afstand gezien, past de Maleijer de naam van „anggang” ook toe op een' vogel in eene geheel andere onderafdeeling te huis behorende, op den sumatraschen kormoran (*Carbo sumatrensis*? namelijk, die hij „anggang ajer” wateranggang” noemt.

dwarsgroeven; aan de basis des beks een zwarte tot aan de neusgaten reikende band; deze laatste door eene smalle lichtblauwe huid omzoomd. Iris bruinrood. De naakte, het oog' omgevende huid, lichtblauw; keelzak wit; pooten aschkleurig. Ligchaam zwart, aan de bovenzijde met metaalgroenen glans; de wangen benevens de zijden en het voorste gedeelte van den hals' tot aan borst en schouders citroengeel; eindhelft der staartpennen bruin. Vleugellengte 0^m39, de vijfde groote slagpen het langste. Behoort, behalve op Sumatra, ook op het Indische vaste land en op Borneo te huis.

Het verwondert mij, dat de heer S. Müller in zijne beschrijving des vogels gewag maakt noch van den zwarten band aan de snavelbasis, noch van de gele halskleur; mogelijk is deze laatste alleen aan het oude mannetje eigen in den paartijd. Ook ben ik zeer geneigd de maleische benaming dezer soort „anggang-koenjit“ („koenjit“ saffraan) van die kleur af te leiden. Jammer maar, dat deze schoone, tegen de overige kleuren scherp afstekende tint zoo uitermate vergankelijk is. Bij beide mijne exemplaren verbleekte ze meer en meer naar mate de huid na den dood des vogels drooger werd, om reeds na weinig dagen voor eene vuile isabelkleur plaats te maken. Men kan haar gevoegelijk in dit opzigt vergelijken met de bleeke rooskleur van den buik van onze europesche groote duikeend (*Mergus merganser* L.), die even spoedig na het afsterven verdwijnt. In de afbeelding des ouden vogels, welke de heer Temminck in de Planches coloriées No 531 geeft, zijn hoorn en basis van den bovenbek te bleek gekleurd; verder is daarin onjuist aangegeven de kleur der plaat van den onderbek (geel in stede van lichtbruin), de naakte wanghuid (violet in stede van lichtblauw) en eindelijk de keelzak (rood in plaats van wit).

Buceros gracilis Temm. (Pl. Col. No. 535) van Sumatra, is de jonge vogel van *Buceros corrugatus* (C. L. Bonaparte Consp. Gen. Av. S. I. p. 90 no 261, 2); ook in die afbeelding zijn wang, huid en keelzak foutief gekleurd.

Tot beter begrip mijner beschrijving van *Buceros corrugatus* voeg ik hierbij eene teekening van den kop des vogels (Fig. 1), door mij op vijfachtsten der natuurlijke grootte naar het leven geschetst.

Van den jongen vogel eindelijk, des, gelijk voren gezegd is, eveneens op Sumatra voorkomenden *Buceros galeatus*, volgens mijn weten geene afbeelding in eenig ornithologisch plaatwerk bestaande en de moeilijkheid in aanmerking nemende, om in 't bezit van een jong voorwerp te geraken, heb ik vermeend aan deskundigen en liefhebbers geene ondienst te bewijzen, door de mededeeling eener insgelijks naar het leven vervaardigde teekening des kops van zulk een voorwerp in jeugdigen leeftijd (Fig. 2), op twee derden der natuurlijke grootte. De bek des ouden vogels, daarmede ten eenenmale in kleur en vorm verschillende, is bij den voornamen Maleijer, op Sumatra zeer gezocht tot het doen vervaardigen van handvatsels voor krissen en sejwars, waartoe de kompakte geelachtige massa gebezigd wordt, waaruit de hoorn bestaat. Een wapen, van zulk een handvatstel voorzien, verkrijgt daardoor in het oog des inlanders bijzondere eigenschappen: het wordt „betoea”.

Sedert jaren reeds hield ik mij bezig, gedurende mijn verblijf ter Sumatra's westkust, met het maken van verzamelingen en het doen van nasporingen aangaande de leefwijze, voortplanting enz. der inheemse vogels. Ofschoon het mij nu met geringe middelen mogt gelukken, eene verzameling te maken van vogelhuiden benevens eene kleine, echter geenszins onbelangrijke kollektie van eijeren en nesten, kon ik toch nimmer in 't bezit geraken van de eijeren van *Buceros*, niettegenstaande de uitlooving van eenige guldens als prijs voor elk ei; want deze vogels nestelen in het zwaarste woud op aanmerkelijke hoogte boven den grond, in uithollingen der reusachtige stammen, die zelfs voor den besten inlandschen boomklimmer ongeñaakbaar zijn en waarvan het afkappen veelal ondoenlijk of te kostbaar is. Derhalve verkrijgt men dan ook maar hoogst zelden jeugdige exemplaren, zijnde mij gedurende mijn geheel verblijf op Sumatra alleen twee jonge en een oude vogel dezer soort aangebragt geworden, waarvan de kop van den laatsten nu nog in mijn bezit is. Aan de twee middelste, aanmerkelijk verlengde staartvederen kan men den ouden *Buceros galeatus* reeds op grooten afstand van alle overige sumatrasche neushoornvogels onderscheiden.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 1. *Buceros corrugatus* Temm. Fig. 2. *Buceros galeatus* L.